

EMPORI

== REVISTA CATALANA MENSUAL ==

Any II

Administració: Carrer de Méndez Núñez, 3 y 5, Barcelona.

Núm. 18

SUMARI

- Guerau de Liost A Leonardo de Vinci.
- Joseph M.ª Tallada El treball de la dona a Barcelona.
- Joseph M.ª Lòpez Picó A Madamisel·la M.^a dels Dolors Creus aquèts
Sonets son dedicats.
- Francesch Sitjà y Pineda .. Poemes.
- Jaume Bofill y Ferro Cant del jove Mopsus.
- Anfòs de Sanfost El jugador d'escachs de Maelzel (Traducció de
EDGARD POE) (*Acabament*).
- Xavier Viura Nards.
- Eusebi Bosch Capitel·lo (Cançó popular armonisada per cant
y piano).

COSES ASSENYALADES

Teatre de Novetats, per *O.*

Rapsòdies, per *Franch.*

Amichs:

Bibliografia.

EMPORI

DESEMBRE DE 1908

ANY II : NUM. 18

Al Leonardo de Vinci

*¡Oh Leonardo! tens
d'aquella gràcia helena
l'antiga forma, plena
de nous pressentiments.*

*Combines la serena
dels cors y dels ambents.
Vaga una dolça pena
pels llavis somrients.*

*Y ta mirada pura
aquieta la natura
profondament llatina.*

*Tens un plegat de mans
que ab ponderat descans
els àmbits il·lumina.*

Guerau de Liost

UAB

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

El treball de la dona a Barcelona

(Resultats d'una enquesta)

EN un dels números de Janer de 1908 vaig obrir en lo avui desaparegut periòdich *Aurora Social*, una informació sobre 'l treball de la dona a Barcelona. Voliem els qui aleshores formavem part d'aquell setmanari, empendre una enèrgica campanya contra 'ls abusos que en aquell punt concret en nostra ciutat se cometien; sabiem per datos particulars els horrors que en nostra ciutat cometia el *sweating-system* teniem notícia dels salaris de fam a que algunes treballadores se veyen sotmeses, l'incumpliment en moltes indústries de les lleis protectores del treball, etc.

Més per empendre la nostra tasca creguerem era necessari obrir una pública informació aont poguessin denunciar-se, sense cap futura responsabilitat, abusos y sofriments, y en conseqüència publicàrem en la revista, y repartírem a qui en demanà, uns qüestionaris ab espais en blanch que devien omplir-se contestant a les preguntes per nosaltres fetes.

Desapareguda aquella revista, quedaren en mon poder les respostes rebudes, y com obra meva fou el qüestionari, y jo era 'l qui

tenia que fer l'estudi corresponent del resultat de l'informació, m'atreveixo avui a oferir al lector de EMPORI una ressenya de lo que resultà de dita informació, complementada ab alguns datos que per altres indrets he pogut arreplegar.

* * *

Les fulles del qüestionari anaven precedides del següent paragraf:

«L'enèrgica campanya que en defensa de la dona treballadora va a empendre aquest setmanari exigeix, per a ser portada ab aquell coneixement de causa, precursor de futures victòries, el disposar de datos, estadístiques y observacions que siguin els fonament de nostra acció. Es necessari donchs, que totes les obreres s'afanyin a contestar a les preguntes del present qüestionari y

UAB

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

que totes aquelles persones al cor de les quals digui quelcom la idea de *Justícia social* procurin fer circular y omplir per les interesades la present fulla, comunicant-nos ensemps totes les observacions y notícies que puguin, referents a tant trascendental qüestió.»

A continuació venien les següents preguntes:

—*En quina indústria trevallèu?* (1)

—*Què hi feu?* (2)

—*Quin es el número aprocsimat d'obreres que trevallèu en el meteix establiment?*

—*Quin es el número de persones que treballen en la mateixa sala, quadra o taller?*

—*Quina alsada té aprocsimadament; quin llarch; quin ample?*

—*Té condicions higièniques el lloch de treball?* (3)

—*Hores de treball* (4)

—*Us paguen per jornal, setmanada, mesada o per peces?* (5)

—*Si per peces a quant la peça y quantes ne poden fer en un dia?*

—*En els demás cassos a quant?*

—*Com està disposat l'aprenentatge?* (6)

—*Les obreres del vostre ram sofreixen alguna malaltia que pugui atribuir-se a la índole de l'ocupació?*

—*Se compleixen les lleis del descans dominical, accidents del treball y les referents a dones y nens?* (7)

—*Pertanyèu a alguna societat obrera, germandat, etc.*

—*En alguna casa fan homes el meteix treball que vos?*

—*En cas afirmatiu, quantes hores treballen y quant guanyen?*

Agrahirem que si ens poden donar algún detall més referent a-n aquestes qüestions ho posin en aquest lloch.

Els números que van al final d'algunes preguntes se refereixen a les següents notes aclaratòries:

(1) Roba blanca, teixits, filats, etc.

(2) Calçotets d'home, urdidora, cusir saques, etc.

(3) Ventilació, llum, falta d'humitat.

(4) Indiqui's l'hora del comensament y acabament de la feina y la duració dels descansos.

(5) En l'últim cas indiqui's si posèu vos lo fil o algun altre material, si la màquina es vostra o si 'l treball lo feu a casa vostra.

(6) Si dura molt temps lo ser aprenenta, sòu que vos donen, classe de feina que vos fan fer, si vos hi fan la vida, etc.

(7) Pago de metge y medicines en cas d'accident del treball, jornal mentres dura 'l mal; indemnació si hi hà imposibilitació absoluta o parcial a causa de dit accident; que les nenes no puguin treballar avans de 10 anys, y que de 10 a 14 anys no puguin treballar més de 6 hores; que les dones tinguin tres setmanes de descans després del part y que als 8 mesos d'embràs s'els concedeixi descans si ho demanen; que les nenes menors de 14 anys no puguin treballar de nit; si fan festa lo diumenge (si no 'n fan tots els diumenges, dir l'hora d'entrada y sortida, classe de feina que 'ls fan fer), etc.

Anem ara a sintetisar lo que 'n resulta de les contestacions al qüestionari, comensant per dir que si bé dites contestacions no fo-

ren molt nombroses, tenint en compte la modèstia de la revista, l'escassa il·lustració de la classe obrera, la seva desorganització en la nostra terra, etc., pot considerar-se que l'informació fou un èxit, comparant-ho sobretot ab altres informacions de caràcter voluntari.

Els dades de l'informació se refereixen a 3 cases de gèneros de punt, 8 de confecció de roba blanca, tres fàbriques de teixits, 1 casa d'aprestos, 1 de mantons de dona, 2 de cintes, 1 d'alambres, 1 de gafets, 1 de caixes de cartró, 1 de pintes per teixir, 1 de calçat, 1 de ploms per botelles, 1 de confecció de color, 2 filatures, 2 establiments sastre, 1 casa de toballoles; en conjunt 29 establiments, que per la llur diversitat permeten ja fer-se un xich càrrec de com treballa la dona a Barcelona.

El número d'obreres a que s' refereix l'informació, exceptuant les fàbriques de teixits y les dues filatures, es de 1.059 y el terme mitg de les qui treballaven en cada establiment es de 37, no tenint en compte un establiment de 300 obreres y tres establiments més ab un total de 10 obreres, perquè aquestes xifres extremes desnivellaven el terme mitg.

Condicions del local.—Respecte a les condicions del local en que treballen les obres no pot dir-se que de l'informació s'en pugui treure una impressió desconsoladora, si bé els seus estrets límits no permeten entregar-se a optimismes excessius. Admetent que la capacitat per persona que deu tenir lo lloch de treball es de 6 metres cúbichs, ens hem trobat que quasi tots els establiments estudiats sobrepujen aquesta xifra, indicada pels higienistes. Aixís dels 29 establiments, sols dos, un de mantons de dona y un taller de modista, tenen respectivament capacitats de 5 y 3 metres cúbichs per persona. El terme mitg en els restants establiments industrials es de 20 metres cúbichs de capacitat per persona, havent-hi dos establiments en que dita capacitat es de 36 metres cúbichs, un que en té 30 y un 18.

Quelcom més deficient es l'illuminació y

ventilació, puix abunden en les respostes les queixes de les obreres respecte a tals extrems. Hi han llocs de treball que sols tenen finestres al sostre, y un taller aont hi treballen 8 persones, que reb llum y aire per una sola finestra que dona a un pati. Abunden també les quadres humides, algunes per exigències tècniques de la producció, altres per condicions pròpies del local. Com part dels informes fan referència al treball a domicili, y en aquest lo lloch de treball es la mateixa habitació de l'obrero, poden deduir-se'n les seves males condicions sabent del modo que viuen les classes proletàries.

Temps de treball.—Referint-nos als establiments industrials, es a dir, prescindint del treball a domicili, tenim dades referents a 27 obradors o fàbriques. De ells treballen:

12 hores.		1 establiment
11	»	13 »
10 1/2	»	2 »
10	»	9 »
9	»	2 »

De modo que 'l terme mitg trobat en nostra informació es de 10,5 hores.

Les jornades més elevades se troben en les fàbriques de numerós personal, exceptuant els tallers de confecció qu'es aont se cometen veritables abusos en forma de hores extraordinàries de treball, vetllades en les *estacions* y treball dominical.

Remuneració del treball.—Lo treball o jornal no es numerós, abunda 'l treball pagat per setmanada y sobre tot lo treball per peces. Per a que 'ls lectors puguin fer-se càrrec dels tipus de la remuneració donarem les xifres d'algunes setmanades.

Gèneros de punt (màquina).	6 p. setmanals
Urdidora (teixits).	 12 »
Cintes (teler).	 8 »
Devanadora de seda.	 9 »
Gèneros de punt (m. ^a de peu)	5 »

Sabateria (maquinista). . . 5 p. semanals
 Pintar ploms per embotellar 5 » »
 Roba blanca y traus. . . . 4 » »

Si d'aquêts preus passesim a donar comte dels del treball a domicili, se veuria que creix encara més la llur insuficiència a satisfer les necessitats d'una persona. No els insertem perquè de sobres son coneguts de tothom els preus de fam que caracterisen en nostra actual organització econòmica el treball a domicili.

Cumpliment de la legislació social.—En aquest ram si que l'informació ens ha demostrat que malgrat les Juntes de reformes socials, dels inspectors y de les autori-

tats, se falta abundantament a la llei. No citarem fets aïslats, però sí farem notar que 'l descans dominical queda incomplert en gran nombre d'establiments, que 'l treball de les menors es encara abundant (fins de 8 anys s'ens han denunciat cassos), y que sobretot en cas d'accidents són moltes les cases que no compleixen lo que la llei prescriu.

Per acabar com a dato qu'explica la subsistència de molts abusos, cap de les treballadores a que fa referència nostra informació està associada.

Aquêts són els fets. Potser un altre dia ab datos més complerts ens dedicarem a comentar-los.

JOSEPH M.ª TALLADA

A Madamisel·la M.^a dels Dolors Creus

aquets Sonets son dedicats

I

*Ets com figurina
d'una molt discreta
primpcesa retreta
dins la tèbia, fina,
cambra alabastrina
d'una torra feta
de marfil. Atreta
per la llum divina
del jorn qui s'esfuma
en blancors d'escuma
y somnis de pau,
cerques la llunyana
figura galana
del teu Príncep Blau...*

II

*Ell no't veu encara
de tant allunyat...
...De tant desitjat
tu l'has vist suara
sorgir en la clara
diafanitat
d'un món encisat...
Ell no't veu encara
mes, tu, perquè't vegi,
enlares la testa
y ab frisar de festa
fas que al vent onegi
la viva blancor
del teu mocador.*

III

*Ton príncep gentil,
 atret per la viva
 gràcia fugitiva
 del gest senyoril
 ab que tu subtil
 l'has cridat, arriba
 ton esguart captiva
 l'elegant perfil
 d'aqueix cavallé
 amorós, qui ve
 sumís y servent
 mariné en la lluna
 que avui apar una
 nau feta d'argent.*

IV

*La barca argentina
 passa al teu devant;
 ton príncep galant
 somriu y s'inclina.
 Tu li preguntes: — vina...
 ...D'amors vacil·lant,
 s'encanta un instant
 l'hora qui declina...
 Ell ab una fàcil
 lleugeresa gràcil
 salta de la nau.
 Y de maravella,
 la primera estrella
 s'esllangueix suau.*

V

*Dorm en el jardí
el vent. Encalmada,
la nit s'es tornada
cançó... Ton cambri
es obert... — Així
en una balada
la cambra encisada
de la bella, qui
espera dormida
que la torni a vida
un princep; el qual
munta en la oblidada
escala penjada
en el finestral...*

VI

*Ta escala, —camí
fet d'or y satí, —
cau de la finestra;
ton cavaller, destre,
s'hi enlaira. La lleu
remor fina y breu
de son pas s'hi pert
com un vol incert
que s apropa... Laços
d'amor, els teus braços
l'esperen... Sotat
ell entra; molts savis
d'un bès els seus llavis
tota t'han besat...*

VII

*¡Oh bès desitjat,
oh bès anyorat,
oh bès fet de llum
de foch y perfum!
¡Oh bès que tenia
la dolça armonia
d'un cant de violins
mort en els jardins
de l'última fada!
Delícia d'ensomni...
bès, dat en un somni...
Rondalla infantina
que acàs ta padrina
contà una vegada...*

Joseph M.ª López Píco

Poemes

Al Maria Sofia Mauroner

Egloga

Res, sota aquest cel d'alegria, com l'alegria del verd taronger. Sobre la verdor rienta, blana olorosa, de l'herbei qui gosa a créixer al cor de l'hivern, es clapejat d'or. Y passa un oreig. Oh que fresch! Y tomba una taronja. Oh que gentil! Oh que gentil mitg acotxada en l'herba olorosa, tèbia del sol!.. Lluny, a la fi del cel, a la fi de les terres, grans montanyes nevades resplendeixen.

El bes invisible

Adalaisa, Marta y Clara fugen juntes paisatge enllà. Fugen juntes d'un bes qui les besa invisible. Adalaisa, Marta y Clara, de blondes y rosades són en etern perill de besos. La flor y l'arbre en flor, la branca y el bri, l'aucell y el papelló, y totes les vides, y tots els llavis, van sempre a besar-les. Això els es dolç. Més dolç encara però, el bes invisible, qui es en l'espai, potser nat de la bella estela del matí, el bes qui de dolç fa paura, y qui les posa a fugir paisatge enllà, voleiantes les robes clares, nus els braços, y mitg closos els ulls dejús les blondes cabelleres...

Roselles

Roselles, ama el blat la encesor dels vostres llavis, y, de l'amor, devé rós. Flors d'alegria, roselles, si fossen, per ma joia, en la cabellera de la gentilíssima! Ella, ab vostra gràcia, res guanyaria. Vosaltres, serieu més gràcils encara. Ella, d'una suau carícia dels seus dits d'ivori us afermarien en la resplendor dels cabells. Vosaltres, pensariu:—es l'oreig del matí qui'us amanyaga—Ella, diria:—que belles són entre les àuries espigues, vora el camí, sota el sol!—Y el poeta:—més belles entre l'or qui us corona, sol y alegria, encís y maravella!

Francesch Sitjà y Pineda

Cant del jove Mopsus

De légères beautés troupe agile et dançante... Chénier

*Oh jorns en que portava mes passes reposades,
per cimes y fondals, per selves y per prades,
ab la puresa tota d'enriolat infant
qui veu en cada cosa un lluminós encant!
Al meu entorn la selva immensa s'estenia
ab una magestat que jo no descobria
guaytant-la ab l'ignoscència de mon enteniment,
qui el cel, la terra y l'aire tornava somrient.
Llavores jo besava les cabres com germanes,
y sobre'l caramell, tocava llunyadanes
cançons del temps passat, plaentes als antichs
dèus habitants del bosch de nostra terra amichs.
L'amor, a tot dolor y a tota maravella
els meus ulls ha desclòs; el recort d'una bella
omple tot el cor meu, des qu'un jorn la vegi,
dançant a la llum clara y tènue del matí.
Oh les quatre donzelles en les divines prades!
Eren com quatre dees qui fossin devallades
de l'Olimp, y es mostressin dançantes a mos ulls.
Oh el voleyar gentil dels suaviíssims rulls
demunt les blanques vestes flotantes y lleugeres!
Oh el bell enllaçament de les mans joganeres!
Oh de llur mohiment l'armoniós encant!
Oh llurs peuets lleugers de voleyar incessant
demunt l'herbei manyach! Solsament era bruna,
ella la més gentil; quan jo sortí tot d'una
de mon amagatall, a sobre meu posà
la llum profunda y clara de son august mirar;
llavores vaig sentir com la seva bellesa
el misteri em mostrava de la naturalesa,
y un nou sentit del viure que no sabia avans.
Desde llavors que sé la cançó dels aimants,*

*y entench el cant sonor de fonts y de rieres,
y el bell mormorejar de les fulles lleugeres;
aimo com un tresor l'amiga solitud,
quan ma dolor se fon en la gran quietut
dels espais serenats; y aimo la dolcesa
de remenbrar la seva perfecció incompresa,
en mitg el gran silenci, del vespre extasiat.
Desde llavors quan pastura'l meu remat
l'herba frescal y tendra d'una olorosa prada,
jo't veig una altra volta, oh visió estimada!
Com en aquell matí dançant joiosament,
més a la llum subtil de mon enteniment.*

Jaume Bofill y Ferro

El jugador d'escachs de Maelzel

D'Edgar Poe

(Acabament)

Per fer comprendre bé la qüestió, cal que repetim aquí en poques paraules la rutina adoptada per l'automatista per ensenyar l'interior de la caixa, — rutina de la qual no s'aparta mai en cap punt, ni en cap detall. De primer obra la porta número 1. Deixant-la oberta, se'n va darrera la caixa y obra una porta situada precisament davant per davant de la porta número 1. A-n aquesta porta del darrera hi posa una bugia encesa. Deixa estar *aleshores* la porta del darrera, la tanca, y tornant cap al davant, obra el calaix en tota sa llargada. Fet això, obre les portes número 2 y número 3 (els dos batents), y descobreix l'interior del compartiment principal. Deixant oberts aqueix compartiment principal, el calaix y la porta de cara de l'armari número 1, torna altre còp al darrera y obre la porta del darrera del compartiment principal. Per tancar la caixa, no guarda cap ordre especial, exceptuant que la porta dels dos batents la tanca sempre avans que 'l calaix.

Ara suposem que, quan la màquina es duta davant dels espectadors, hi hagi ja un home amagat a dins. Son còs està col·locat darrera l'enrenou de màquines dins de l'armari número 1 (estant disposada la part posterior de l'aparell per escorre's *en massa* desde 'l compartiment principal a l'armari número 1, quan les circumstàncies ho exigeixin), y les comes estirades dins del compartiment principal. Quan Maelzel obra

la porta número 1, l'home amagat no té perill de que 'l descobreixin, car la vista més afnada no pot penetrar més enllà de dues polsades en les tenebres. Però el cas es diferent quan la porta de darrera de l'armari número 1 està oberta. Una llum brillant penetra aleshores dins de l'armari, y 'l còs de l'home fóra descobert si hi roman-gués. Però no es aixís. La clau posada al pany de la porta del darrera es estada una senyal, al soroll de la qual la persona amagada ha tirat son còs endavant fent un angle tant agut com és possible,—entafurant-se per complert, o poch menys, dins del compartiment principal. Mes això es una posició penosa, en la qual no s'hi pot aguantar gaire temps. Veyem no-res-menys que Maelzel *tanca la porta del darrera*. Fet això, res priva de que 'l còs de l'home reprengui sa posició primera,—car l'armari s'es tornat a fer fosch per malbaratar la requesta. El calaix aleshores està obert, y les comes de la persona amagada cauen, per darrera, dins l'espai qu'aquell ocupava. ⁽¹⁾

Ja no hi hà donchs cap part de l'home dins del compartiment principal, estant son còs col·locat darrera 'l mecanisme de l'armari número 1, y les comes dins l'espai ocupat

(1) Sir David Brewster suposa que hi hà sempre un gran espai darrera 'l calaix, fins quan està tancat,—o ab altres termes,—que 'l calaix es un «fals calaix». Però això es absolutament insostenible. Un engany tant vulgar fóra descobert immediatament; el calaix, obert en tota sa estensió, donaria ocasió de comparar la seva fondària ab la de la caixa.

poch avans pel calaix. L'automatista pot ara donchs ensenyar el compartiment principal. Es lo que fa,—obrint les dues portes, la del devant y la del darrera;—y no s'hi veu ningú. Els espectadors queden ara convençuts de que tot el conjunt de la caixa està esposat a les seves mirades, lo mateix que cada part, en un sol y mateix moment. Però evidentment no es aixís. No veuen ni l'espai comprès darrera'l calaix obert, ni l'interior de l'armari número 1,—del qual ha tancat virtualment Maelzel la porta del devant al tancar la del darrera. Feta giravoltar la màquina, alçat el mantell del Turch, obertes les portes de l'espatlla y de la cuixa y ensenyat el tronch de l'*Autòmata* plè de peces mecàniques, ho torna tot a sa posició primitiva, y tanca les portes. Ara l'home té llibertat per moure's. S'aixeca dins del còs del Turch lo just perquè 'ls ulls li vinguin a l'indret del tauler d'escachs. Es molt probable que s'assegui demunt del petit bloch quadrat, la petita eminència que's vey a en un recó del compartiment principal quan les portes eren obertes. En aquesta posició veu el tauler a través del pit del Turch qu'es de gassa. Passant el braç dret per devant del pit, mou el petit mecanisme necessari per dirigir el braç esquerra y 'ls dits de la figura. Aquest mecanisme està col·locat al dessota mateix de l'espatlla esquerra del Turch, y pot esser donchs assolit facilment per la mà dreta de l'home amagat, suposant son braç dret passant-li demunt del pit. Els moviments del cap, dels ulls y del braç dret de la figura, lo mateix que'l bruyt imitant la paraula *escach*, son produïts per un altre mecanisme interior, y a l'albir de l'home amagat. El conjunt de tot aquest mecanisme, es a dir, tot el mecanisme essencial a l'*Autòmata*, està probablement contingut dins del petit armari (ample d'unes sis polsades) que ocupa la part dreta del compartiment principal (dreta de l'espectador).

En aquest anàlisi de les operacions de l'*Autòmata*, hem deixat de parlar expressament de la manera com se mouen els compartiments, y's compendrà facilment que

aquesta qüestió no té cap importància, puix l'habilitat del fuster més vulgar proporciona una infinitat de medis per solucionar-la, y ja hem fet veure que, sia com se vulga la manera de realitzar-se la operació, el fet es que's realisa fóra de la vista de l'espectador. El nostre resultat està fonamentat sobre les *observacions* següents, fetes durant les nostres freqüents visites a l'*Autòmata* de Maelzel. (1)

I

Les jugades del Turch no's verifiquen a intervals de temps regulars, sinó que's convenen ab els intervals de les jugades del contrari,—encara qu'aquesta condició (la regularitat), tant important en tota mena de combinació mecànica, s'hauria pogut complir limitant el temps acordat per les jugades del contrari. Si, per exemple, aquest límit era de tres minuts, les jugades de l'*Autòmata* podrien haver-se realitzat a intervals qualsevolga més llargs de tres minuts. El fet, donchs, de la irregularitat, quan la regularitat s'hauria poguda obtenir tant facilment, serveix per demostrar que la regularitat no té importància en l'acció de l'*Autòmata*,—en altres termes, que l'*Autòmata* no es una *pura màquina*.

II

Quan l'*Autòmata* va per moure una peça, se pot notar ben clar un moviment al dessotha mateix de l'espatlla esquerra, el qual moviment va tremolar molt lleugerament la draperia qui cobreix el devant de l'espatlla esquerra. Aquest tremolor se nota invariablement cosa de dos segons avans del moviment del mateix braç, y'l braç no's

(1) Moltes d'aquestes *observacions* no tenen altre fi que'l de provar que la màquina està necessàriament regulada pel *pensament*, y ens ha semblat que fóra trevall superflu presentar nous arguments per apoiar lo què ja està perfectament admès. Però'l nostre desitg és el de convèncer especialment a certs amichs nostres, demunt dels quals un mètode de raonament suggestiu tindrà més influència que la més rigorosa demostració *a priori*.

mou mai, en cap ocasió, sense aquest moviment precursor de l'espatlla. Ara suposem que l'adversari col·loqui una peça, y que la jugada corresponent sia executada per Maelzel, segons la costum, sobre 'l tauler de l'*Autòmata*; suposem que l'adversari vigili atentament l'*Autòmata* fins que descobreixi aquest moviment precursor de l'espatlla. Aixís qu'ha notat el moviment y avans que 'l braç mecànich se comenci de moure, suposem que retira la peça, com si s'hagués adonat d'un erro de jugada; aleshores se veurà que 'l moviment del braç, que, les altres vegades, succeeix immediatament al moviment de l'espatlla, aquesta vegada es detingut, — no 's verifica, — per més que Maelzel no hagi executat encara sobre 'l tauler de l'*Autòmata* la jugada corresponent a la retirada del contrari. En aquest cas, es evident que l'*Autòmata* anava a jugar, y que, si no ha jugat, es estat senzillament un efecte produït per la retirada de l'adversari, y sense cap intervenció de Maelzel.

Aquest fet prova clarament, — *primo*, que l'intervenció de Maelzel, executant demunt l'escacher del Turch les jugades del contrari, no es indispensable pels moviments del Turch, — *secundo*, que 'ls moviments de l'*Autòmata* estàn regulats per l'*esperit*, per alguna persona qui pugui veure l'escacher del contrari, — *tercio*, qu'aquèts moviments no estàn regulats per l'*esperit* de Maelzel, qui estava girat d'esquena a l'adversari mentres aquest feya 'l moviment de retirada.

III

L'*Autòmata* no guanya pas sempre. Si la màquina fos una pura màquina, no passaria aixís; hauria de guanyar *sempre*. Un còp descobert el *principi* pel qual una màquina pot *jugar* una partida d'escachs, per extensió del meteix principi resultaria capaç de *guanyar-la*, y per una major extensió de guanyar *totes* les partides, es a dir, de retre qualsevol contrincant. Caldrà sols

una mica de reflexió per convèncer a qualsevolga de que no es pas més difícil, per lo que 's refereix al principi de les operacions necessàries, fer una màquina que guanyi totes les partides que una altra que no més en guanyi una. Si considerem donchs el *Jugador d'escachs* com una màquina, hem de suposar (lo qual es singularment improbable) que l'inventor s'ha estimat més deixar-la incompleta que fer-la perfecta, — suposició que 's veu encara més absurda si 's considera que deixant-la incompleta, proporcionaria un argument contra la possibilitat suposada d'una pura màquina; — qu'es precisament l'argument qu'estem esplotant aquí.

IV

Quan la situació de la partida es difícil o complicada, no veiem mai al Turch moure el cap ni girar els ulls. Això 's veu no més quan la jugada propera es ben clara, o quan la cosa 's presenta de tal manera que l'home amagat dins de l'*Autòmata* no té necessitar de capficar-se. Aquèts moviments particulars del cap y dels ulls son moviments propis de les persones entregades a la meditació, y l'enginyós baró Kempelen hauria ajustat aquèts moviments (si la màquina fos una pura màquina) a les ocasions que li servissin de pretext natural — es a dir, als moments de complicació. Però lo qué succeeix és al revés, y això concorda precisament ab la nostra suposició d'un home amagat a dins. Quan se veu obligat a meditar el joch, no li lleu pas gaire de fer accionar la mecànica qui fa brandar el cap y 'ls ulls. Però quan la jugada es clara, té temps de mirar al seu entorn, y per això aleshores veiem moure's el cap y girar-se els ulls.

V

Quan la màquina giravolta perquè 'ls espectadors vegin l'esquena del Turch, y s'aixeca la draperia y s'obren les portes del

trunch y de la cuixa, l'interior del trunch sembla atapit de peces mecàniques. Examinant la maquinària mentres l'*Atòmata* estava en moviment, això és, mentres la màquina voltava sobre 'ls petits rolèus, ens ha semblat que certes parts del mecanisme cambiaven de forma y de posició d'una manera massa marcada perquè 's pugui explicar per les simples lleis de la perspectiva; y diferents examens subsegüents ens han convençut de què aqueixes alteracions exagerades s'havien d'atribuir a miralls col·locats dins del trunch. L'introducció de miralls dins del mecanisme no pot tenir el fi d'obrar, en un cert grau, sobre 'l mecanisme mateix. Llur acció, sia la que sia, no pot estar dirigida més que demunt l'ull de l'espectador. Concloguerem tot seguit qu'aqueixos miralls s'hi havien posat per multiplicar als ulls del públich les poques peces mecàniques del trunch y fer creure aixís qu'aquest n'estava ple. De tot això nosaltres ne deduem que la màquina no es una pura màquina; puix, si ho fos, l'inventor lluny de voler que son mecanisme semblés molt complicat y valdre's d'engany per donar-li aqueixa apariència, fóra estat especialment acurat de convèncer els espectadors de la *simplicitat* de medis pels quals obtenia tant miraculosos resultats.

VI

La fisonomia exterior, y particularment la gesticulació del Turch, considerades com imitacions de la vida, no son més qu'imitacions molt trivials. La fisonomia es una obra que no denota cap enginy, y està molt per sota, en qüestió de semblança humana, de les més vulgars figures de cera. Els ulls se belluguen dins del cap sense gens de naturalitat y sense 'ls corresponents moviments dels llavis o de les celles. El braç, sobre tot, fa el seu fet d'una manera dura, manca de gràcia, convulsiva y rectangular. Tot això es el resultat de l'impotència de Maelzel per obrar millor, o d'una negligència voluntària, sense poder admetre l'idea

d'una negligència accidental, al veure que 'l propietari enginyós ampra tots sos esforços a perfeccionar les seves màquines.

Segurament no hem d'atribuir a incapacitat aquesta apariència que no es natural; puix tots els altres autòmates de Maelzel demostren llur miraculosa habilitat per copiar exactament els moviments y totes les característiques de la vida. Sos dançaires de corda, per exemple, son inimitables. Quan el clown riu, els llavis, les celles, les parpelles, tots els trets, en fi, de sa fisonomia, estàn penetrats de llur expressió natural. Tant en ell com en son company, cada gestic es tan perfectament desinvolta, està tant lliure de tota senyal d'artifici, que si no fos per la seva nímia estatura y la facultat concedida als espectadors de fer-se 'ls passar de mà en mà avans d'executar la dansa, fóra difícil convèncer a una assemblea de que aquèts autòmates de fusta no son persones vives. No podem dubtar donchs del talent del senyor Maelzel, y 'ns veiem obligats a admetre qu'ha deixat voluntariament a son *Jugador d'escachs* la mateixa fisonomia artificial y bàrbara que 'l baró Kempelen li havia donada desde un principi, palesament no sense intenció. Quina era la seva intenció no es difícil endevinar-la. Si l'*Autòmata* hagués imitat exactament la vida en sos moviments, l'espectador s'hauria vist més ben inclinat a atribuir ses operacions a llur veritable causa, es a dir, a l'acció humana amagada, de lo que ho es ara que les maniobres encongides y rectangulars del ninot donen l'idea d'una pura mecànica abandonada a sí mateixa.

VII

Quan poch temps avans de començar la partida, l'automatista, segons té per costum, *prepara* el seu *Autòmata*, una orella una mica familiarisada ab els sons produïts pel montatge d'un sistema mecànic s'adonarà tot seguit de que 'l pern que la clau fa giravoltar dins la caixa del *Jugador d'es-*

cachs no pot estar en relació ni ab un pes, ni ab una palanca, ni ab cap altre enginy mecànic. La conseqüència que 'n deduem es la meteixa de la nostra derrera observació. El montatge no es essencial en les operacions de l'*Autòmata*, y no 's fa ab cap més fi que el de fer néixer en els espectadors la falsa idea d'un mecanisme.

VIII

Quan se fa ben explicitament a Maelzel aquesta pregunta: «L'*Autòmata* es o no una pura màquina?», contesta invariablement lo meteix: «No tinch d'afegir res a lo que's veu». La notorietat de l'*Autòmata*, y la gran curiositat qu'ha excitat per tot arrèu, son degudes a l'opinió dominant de que es una pura màquina, més que a qualsevol altra circumstància. Es clar que l'interès del propietari està en presentar-lo com a tal cosa. Y quin medi més senzill, més eficaç hi pot haver, per impressionar els espectadors en aquest sentit qu'una declaració positiva y explícita referent a-n això? Per altra banda, quin medi més senzill, més eficaç per destruir la confiança de l'espectador en l'*Autòmata* considerat com a pura màquina, que negar-se a-n aquesta declaració explícita? Nosaltres estem inclinats naturalment a discórrer d'aquesta manera: —L'interès de Maelzel està en presentar la cosa com una pura màquina;—ell se nega a fer-ho, al menys directament, de paraula; però no té escrúpol y té cura palesament de convèncer indirectament pels seus actes; si la cosa fos realment tal com ell pels seus actes vol demostrar, faria servir de bon grat el testimoni més directe de les paraules;—la conclusió es la següent: que la consciència que té de que la cosa no es una pura màquina, es la causa del seu silenci;—sense que les seves accions el puguin comprometre ni convèncer d'una palesa falsedat;—com ho podrien fer les seves paraules.

IX

Quan Maelzel, mentres exhibeix l'interior de la caixa, ha obert la porta n.º 1, com també la porta col·locada immediatament al derrera, posa devant d'aqueixa porta del derrera, com hem dit avans, una espelma encesa; després fa anar d'amunt a avall tota la màquina perquè l'assambla's convenci de que l'armari n.º 1 està enterament ple de mecanisme. Quan s'està movent la màquina, un observador acurat s'adonarà de que, mentres la part de mecanisme col·locat aprop de la porta del devant n.º 1 romàn perfectament ficsa y inmòvil, la part posterior oscil·la, quasi imperceptiblement ab els moviments de la màquina. Aquesta circumstància fou la que despertà en nosaltres de bon principi la sospita de que la part posterior del mecanisme podia estar a posta per poder-s 'hi escórrer fàcilment, en *massa*, y per canviar de lloch quan ho exigís l'ocasió. Ja hem dit qu'aquesta ocasió 's presenta quan l'home amagat torna a redreçar el seu còs, un còp tancada la porta del derrera.

X

Sir David Brewster diu que la figura del Turch es de tamany natural; però realment es de dimensions bastant més grosses que les ordinàries. Res més fàcil qu'enganyar-se en l'apreciació de les grandàries. El còs de l'*Autòmata* està generalment aïllat, y no tenint terme immediat de comparació ab una figura humana, ens deixem dur a considerar-lo com si tingués una dimensió ordinària. No-res-menys l'apreciació canviarà ficsant-se en el *Jugadòr d'escachs* quan l'automatista s'hi acosta, cosa que succeeix sovint. Certament el senyor Maelzel no es pas molt alt; però quan s'acosta a la màquina, el seu cap està a divuyt polsades al menys per dessota el cap del Turch, y encara aquest, cal recordar-ho, està en la posició d'un home assegut.

XI

La caixa darrera de la qual hi hà l'*Autòmata* té tres peus sis polsades exactes de llargada, dos peus quatre polsades de fondària y dos peus sis polsades d'alsària. Aquestes dimensions son del tot suficients per allotjar un home molt per demunt de l'alsada ordinària, y'l compartiment principal, per sí sol, pot contenir un home ordinari en la posició qu'hem atribuït a la persona amagada. Essent aquèts els fets (y qui ho dubti el pots comprovar pel càlcul), ens sembla inútil estendre'ns més sobre això. Farem notar solament que, encara que la coberta de la caixa sigui aparentment una planxa d'unes tres polsades de gruix, l'espectador se pot convèncer, ajupint-se y examinant-la pel dessota mentres el compartiment principal està obert, de qu'es realment molt prima. L'alsada del calaix pot també esser mal apreciada pels qui l'observen d'una manera deficient. Hi hà un espai d'aprop de tres polsades entre l'alt del calaix tal com apareix, vist desde fóra, y'l baix de l'armari,— espai que's té d'afegir a l'alsària del calaix. Aquèts artificis que tenen per objecte fer semblar l'espai comprès dins de la caixa més petit de lo qu'es realment, s'han d'atribuir a l'intenció de l'inventor, que no es altra que la d'impressionar l'assamblea ab una idea falsa,—això es, qu'un esser humà no cabria dins de la caixa.

XII

L'interior del compartiment principal està completament folrat de *roba*. Suposem qu'aquesta roba deu tenir un doble fi. Una part de la roba, ben estirada, serveix potser per representar les úniques manpares que cal obrir mentres l'home canvia de posició, això es, la manpara col·locada entre la paret posterior del compartiment principal y la paret posterior de l'armari n.º 1, y

després la manpara entre'l compartiment principal y l'espai darrera del calaix quan aquest està obert. Si suposem qu'es tal com hem dit, la dificultat d'obrir les manpares desapareix del tot, si encara hi hà algú qui s'hagi pogut figurar mai que fos això realment una dificultat. La segona utilitat de la roba es la d'esmortuir y confondre els bruyts ocasionats pels moviments de la persona reclosa.

XIII

Com ja hem fet notar avans, l'adversari no pot jugar sobre'l tauler de l'*Autòmata*, sinò, que s'està assegut a certa distància de la màquina. Si preguntessim perquè, segurament se'ns donaria, per explicar aquesta particularitat, la raó de que, col·locat d'altra manera, l'adversari privaria a l'espectador la vista de la màquina. Però's podria obviar ab facilitat aquest inconvenient, sigui alçant els sients de l'assamblea, sia girant cap als espectadors un dels extrems de la caixa durant la partida. El veritable motiu d'aquesta restricció es, potser, d'un ordre ben distint. Si l'adversari estigués assegut tocant a la caixa, el secret estaria en perill de que'l descobrissin; una orella fina, per exemple, podria sorprendre la respiració de l'home amagat.

XIV

Encara que'l senyor Maelzel, al descobrir l'interior de la caixa, s'aparta algún còp lleugerament de la rutina qu'hem descrita, no-res-menys no se'n aparta mai prou, en cap cas, per crear un obstacle a la nostra solució. Per exemple, s'ha vist alguna vegada, qu'obria el calaix avans que tot lo altre; però no obra mai el compartiment principal sense tancar previament la porta del darrera de l'armari n.º 1; no obra mai el compartiment principal sense obrir avans el calaix; no tanca mai el calaix sense haver obert primer el compartiment princi-

pal; no obra mai la porta del darrera de l'armari n.º 1 mentres està obert el compartiment principal, y mai se comença la partida d'escachs avans d'haver tancat tota la màquina. Si s'observa, donchs, que *mai, ni en un sol cas*, el senyor Maelzel s'es apartat d'aquesta rutina, de la qual hem descrit la marxa com necessària a la nostra solució, tenim ja aquí un dels arguments més forts per confirmar-la; però l'argument se reforça infinitament si tenim en compte la circumstància, de que *alguna vegada* se'n es apartat, però mai *lo suficient* per invalidar la solució.

XV

Durant l'exhibició, hi hà sis espelmes demunt la taula de l'*Autòmata*. Aquí's presenta naturalment un dubte: «Perquè gastar tantes espelmes, si una de sola, o dues tot lo més, illuminarien de sobres l'escacher pels espectadors dins d'una sala, per altra banda, tant ben illuminada com ho està sempre la sala de l'exhibició;—ja que, ademés, si suposem que l'*Autòmata* es una pura màquina, no hi hà cap necessitat de tanta llum, y fins gens no'n cal que li permeti realisar les seves operacions;—ja que, sobre tot, no hi hà més qu'una espelma demunt la taula de l'adversari?» La primera resposta que s'ofereix a l'esperit es que cal una llum tant intensa per proporcionar a l'home la manera de veure-hi a través de la matèria transparent, probablement de la gassa o de la muselina molt fina, de la qual està fet el pit del Turch. Però, si examinem l'*aranjament* de les espelmes, s'ofereix immediatament una altra raó. Hi hà, diguem sis espelmes entre tot. N'hi hà tres a cada costat de la figura. Les més allunyades de l'espectador son les més llargues;—les del mitg son dues polsades més curtes,—y les de més aprop del públich tenen encara unes dues polsades manco;—en fi les espelmes col·locades a l'un costat son de diferent alsària que les de l'altra banda en una proporció de més de dues polsades,—es a dir

que l'espelma més llarga de l'un costat es aprop de tres polsades més curta que la més llarga de l'altre, y aixís les demés. Se veu donchs que no hi hà dues espelmes de la meteixa llergada, y que la dificultat de conèixer de quina matèria es fet el pit de l'*Autòmata* augmenta considerablement per l'efecte enlluernador dels encreuaments de raigs, encreuaments produïts col·locant els centres d'irradiació a diferent nivell.

XVI

Desde 'l temps en que el *Jugador d'escachs* era propietat del baró Kempelen, s'ha notat més d'una vegada, qu'un Italià qui acompanya el Baró no's deixava veure mai mentres el Turch jugava una partida d'escachs; y que una vegada que l'Italià s'havia posat seriament malalt, l'exhibició s'interrompé fins qu'aquell va posar-se bo. Aquest Italià professava una ignorància *total* del joch d'escachs, per més que totes les altres persones de l'acompanyament del baró juguessin passablement. S'han fet també observacions per l'estil desde que Maelzel havia entrat en possessió de l'*Autòmata*. Hi hà un home, *Schlumberger*, qui l'acompanya per tot arrèu, però que no se li coneix cap més feina que la d'ajudar a embalar y desembalar l'*Autòmata*. Aquest home es ni molt alt ni molt baix y té l'esquena marcadament *corvada*. Se presenta com un coneixedor del jochs d'escachs o com qui no hi entén res? això es lo que no sabem. Però lo que hi hà de ben cert es que no se l'ha vist mai durant l'exhibició del *Jugador d'escachs*, per més que se'l vegi sovint avans y després de l'espectacle. Ademés, fa uns quants anys, estant Maelzel a Richmond ab els seus autòmates, y exhibint-los, si no 'ns enganyem, a la casa dedicada ara pel senyor Bossieux a una Acadèmia de dança, *Schlumberger* se posà malalt sobtadament, y durant la seva malaltia no hi hagué cap exhibició del *Jugador d'escachs*. Aquèts fets els coneixen molts conciutadans nostres. La raó explicativa de la suspensió de repre-

sentacions del *Jugador d'escachs*, tal com se va donar al públich, *no fou* la malaltia de *Schlumberger*. Els conclusions que's poden treure de tot això, les deixem, sense cap més comentari, pels nostres lectors.

XVII

El Turch juga ab el braç esquerra. Una circumstància com aquesta no pot esser accidental. Brewster no se'n preocupa; s'accontenta, en tant que'ns ho recorda, de constatar el fet. Els autors dels *Assaigs* més moderns sobre l'*Autòmata* sembla que no haver-se ficsat gens ab això y no hi fan cap alusió. L'autor del fascicle citat per Brewster en fa esment, però confessa que no té manera d'esplicar-ho. No obstant, palesament d'aitals excentricitats y incongruències es d'ont han d'arrancar (si no-res-menys la cosa es possible) les deduccions qui'ns duràn a la veritat.

El fet de que l'*Autòmata* jugui ab la mà esquerra es una circumstància que no té cap relació ab la màquina. Tota combinació mecànica que obligués a un autòmata a moure, en un sentit determinat qualsevulga, el braç esquerra, podria, *viceversa*, fer-li moure el braç dret. Però aquest principi no's pot fer estensiu a l'organissació humana, ont trobem una diferència radical y marcada en la conformació, y en totes les ocasions, en les facultats dels dos braços, dret y esquerra. Reflexionant sobre aquest

fet, conciliem naturalment aqueixa excentricitat de l'*Autòmata* ab aqueixa particularitat pròpia de l'organissació humana. Y aleshores ens veyem obligats a suposar una mena d'*inversió*, puix l'*Autòmata* juga precisament com un home *no jugaria*. Ab aquestes idees, un còp acceptades, n'hi hà prou per suggerir l'idea d'un home amagat a dins. Un xich més endavant, y arribarem al resultat final. L'*Autòmata* juga ab el braç esquerra perquè, en les condicions actuals, l'home no pot jugar més que ab el braç dret; —senzillament *a falta de millor*. Suposem, per exemple, que l'*Autòmata* juga ab el braç dret. Per assolir el mecanisme que fa moure el braç, y qu'hem dit qu'estava precisament sota de l'espatlla, per força l'home s'hauria de valdre del braç dret en una posició excessivament penosa y difícil (es a dir, l'hauria d'alçar, tenint-lo oprès entre son còs y 'l flanch de l'*Autòmata*), o be hauria de fer servir el braç esquerra passant-lo per devant del pit. En cap d'aquèts cassos obraria ab la precisió y la comoditat necessària. Y al contrari, jugant l'*Autòmata*, com fa ab el braç esquerra desapareixen totes les dificultats: el braç dret de l'home passa per devant del pit, y 'ls dits de la mà dreta obren, sense cap molèstia, sobre 'l mecanisme de l'espatlla de la figura.

No creyem que's pugui alçar cap obgecció raonable contra aquesta esplicació de l'*Autòmata escachista*.

Trad. per ANFÓS DE SANFOST

Del llibre en preparació «PRIMAVERA» *Flores cordis*

Nards

Nardus mea dedit odorem suum
CANT. I, 17

*Jo no sé pas lo que'm passa,
prô sento una alta tristor...
veig mos somnis més esplendits
y llanguidejo d'amor.*

*Ay nards de mes primaveres,
si'm dasseu vostra frescor!...
vostra frescor regalada,
vostra transcendent olor!...*

—
*No hi hà flor que jo no estimi
ni goig que no hagi dalit,
tan hermosos són mos somnis,
que m'ubriaguen l'esprit.*

*Mes ay! la vida m'es dura
y em puny son aspre neguit...
qui pogués somniar sempre
en un somni benehit!...*

—
*Nards dolcíssims, nards puríssims,
que belleses m'evoquèu!...
quines tendres anyorances
en l'ànima 'm despertèu?*

*De quina santa florida
ab vostra olor me parlèu?
quina joia indefinida
discretament preludèu?*

—
*Ay! jo no sé lo que 'm passa,
jo no sé lo que 'm vindrà...
mes mon cor qu'en Deu espera
son bell somni assolirà;*

*somni bell de joies pures
que tant temps l'esperança!...
si en la terra ha sigut somni,
al cel veritat serà.*

—
*Oh dolcíssima Maria,
Regina del nostre cor,
t'oferesch ma juvenesa,
de ma vida nard en flor;*

*si l'aculls amorosida,
estroncat serà 'l seu plor
y esclatarà la florida
de tots sos ensomnis d'or.*

Xavier Viura

Capitel·lo

Cançó popular, armonisada pel Mestre Bosch

= Poc a poc =

Vers *mf* De la vila de To-lo-sa tota la gent n'ha fugit si no

Piano *mf* una noble dama que hi té prèls seu ma-nit. La dama plora y més

plora y sospira di-a y nit.

De la vila de Tolosa
tota la gent n'ha fugit
sinó una noble dama
que hi té prèls seu marit;
la dama plora y més plora
y sospira dia y nit.
Set anys ha que l'en té prèls,
y altres set que no l'ha vist
se'n va a trobà'l Capitel·lo,
que li torni'l seu marit.
—Deu lo quart lo Capitel·lo
si vol treure'l meu marit?
—Si per cert, la noble dama
si ve ab mi a dormi una nit.

—Calli, calli 'l Capitel·lo
qu'ho diré al meu marit.
Ella se'n gira y se'n torna
a contar-ho al seu marit;
de tant lluny com la va veure,
—Noble dama què t'ha dit.
—M'ha dit que si te'n trauria
si hi volgués dormi una nit.
—Fes-ho, fes-ho, noble dama
fes-ho per amor de mi.
Posa't lo vestit de seda
o sinó lo de setí
y si aquets no t'agraden
posa't-en un de or fi.

*Al entrà-s'en en el quarto
noble dama fa un sospir.*

*—Què'n sospira, noble dama,
què'n sospira aquesta nit?*

*Sospira la noble dama
los amors del seu marit?—*

*—Si per cert lo Capitel·lo
los amors del meu marit.*

*—No s'espanti noble dama,
ja'l veurà demà al matí,
avans no'n serà de dia
tindrà lo marit aquí.—*

*Fins a ne la matinada
la dama no pot dormir.*

*Noble dama es matínera,
a les quatre del matí;
quan es a la punta d'aua
noble dama en finestra ix.*

*Ja'n veu les forques plantades,
veu penjat al seu marit.*

*—Calli, calli'l Capitel·lo
ja's recordarà de mi;*

*n'ha llevat la honra meua,
n'ha penjat el meu marit.—*

*—No t'espantis noble dama
no t'en faltará marit;
tres fills ne tinch a la guerra
triaràs lo mes bonich,
y si aquèts no t'agraden*

*jo seré lo teu marit;
tinch la dòna al llit malalta
que s'acaba de morir,
y si ella no's moria
jo l'ajudaré a morir.—*

*—Calli, calli'l Capitel·lo
lo meteix faria ab mi
deixeu viure Capitel·lo
deixeu-la viure per mi.*

*Ella se'n gira y se'n torna
de volant se'n va a vestir;
quan de volant se's vestida
a ne'l Rei se'n va a servir.*

*Un dia venint de missa
Capitel·lo veu venir.*

*—Hola, hola Capitel·lo
t'has de recordar de mi.*

*Atureu-vos Capitel·lo
qu'ara es hora de morir.—*

*—Tinga pietat la dama
tinga pietat de mi.*

*—La pietat que teniau
al penjar al meu marit.—*

*Ja li'n dona punyalada,
la primera'l va ferir,
la segona cau en terra,
la tercera va morir.*

*—Deu te perdó Capitel·lo,
a tu y a ne'l teu marit.*

EMPORI

REVISTA CATALANA MENSUAL

MONOGRAFIES CIENTIFIQUES & ESTUDIS CRITICHS
NOVES Y RESUMS DE LA VIDA CULTURAL CATALANA

VOLUM III

JURIOL-DESEMBRE

BARCELONA

IMP. J. HORTA : MÉNDEZ NÚÑEZ, 3 Y 5
1908

109145

Index

	PAGS.		PAGS.
<i>Alcover (Joan)</i>		<i>Gibert (Vicens M.^a de)</i>	
Antoni Noguera.	110	«Les Benaventuranses» de Cèsar Franck.	
Recort de Sòller.	156	(Trad. de <i>Vincent d'Indy</i>).	12
<i>Blazy (Mn. J.)</i>		Vicents d'Indy.	86
Els liris grochs. (Trad. de <i>F. Mistral</i>). . .	83	<i>Iranzo (Joan Enrich)</i>	
<i>Bofill y Ferro (Jaume)</i>		Linneo.	67
Cant del jove Mopsus.	193	<i>Llost (Guerau de)</i>	
<i>Bosch (Eusebi)</i>		Lloança de Magdalena, Mare dolcíssima. .	53
Francisca ferrera. (Cançó popular) . . .	74	Notes preliminars a «La Montanya d'Amet-	
Les dugues germanes. (Id.).	101	hystes».	103
Pau Gibert. (Id.).	150	A Leonardo de Vinci.	183
Maria. (Id.).	182	<i>Llongueras (Joan)</i>	
Capitel-lo. (Id.).	205	Arri arri cavallet.	117
<i>Calmette (Joseph)</i>		<i>López Picó (Joseph M.^a)</i>	
Els documents epistolars d'arxius y l'histò-		Crepuscles.	6
ria de la llengua.	8	A Madamisel·la Maria dels Dolors Creus	
<i>Carreras y Artau (Tomàs)</i>		aquêts Sonets son dedicats.	188
La càtedra d'En Salmerón.	127	<i>Maragall (Joan)</i>	
<i>Conill (B.)</i>		El drama musical de Mozart.	75
L'ensenyança a Alemanya. El dibuix en les		<i>Maspons y Anglasesell (F.)</i>	
Escoles superiors.	28	El catalanisme de Balmes.	41
<i>Escalas (Ernest)</i>		<i>Muntaner (R.)</i>	
Divagacions sobre'ls tres quadros de la me-		Lluís Uhland.	158
va cambra.	39	<i>Puig y Ferrer (Joan)</i>	
<i>Faura y Sans (Mn. Marià)</i>		Matinada d'istiu a Borgonya.	25
En Carles de Gimbernà. Ressenya biogrà-		Cançó íntima.	26
fica y bibliogràfica.	92	Cant del pastor, poeta.	27
<i>Ferrà (Miquel R.)</i>		<i>Reventós (M.)</i>	
La simbòlica de les catedrals. (Traducció		El Congrés d'Economia.	49
de <i>J. K. Huysmans</i>).	72		
Exceisior (Trad. de <i>Longfellow</i>).	90		

	PAGS.
<i>Salvà (Maria Antònia)</i>	
La folla. (Trad. de <i>Sully Prudhomme</i>).	149
<i>Sanfost (Anfòs de)</i>	
El jugador d'escachs de Maelzel. (Tradució de <i>Edgard Poe</i>).	175 y 195
<i>Serra y Esturi (Mn. Marià)</i>	
Epístola d' <i>Horaci</i> . A Lolli.	130
<i>Serra y Pagès (Rossend)</i>	
Més sobre 'l «Partinobles» y l'«Amor y Psíquis» en la rondallística catalana.	151
<i>Sitjà y Pineda (Francesch)</i>	
Nestor.	17
L'estatuair Gargallo.	119
Poemes.	192
<i>Solé (Vicens)</i>	
Elegia.. . . .	165
<i>Tallada (Joseph M.^a)</i>	
El treball de la dona a Barcelona.. . . .	184

	PAGS
<i>Tomàs y Estruch (F.)</i>	
La Fè. La Esperança.. . . .	40
<i>Torres-García (J.)</i>	
Joan González.	61
Pintura y escultura literària.	115
Els paisatges d'Ivo Pascual.. . . .	167
<i>Vallès (Emili)</i>	
Es impossible pensar en tot. (Trad. d' <i>Alfred de Musset</i>).	133
<i>Vallès y Pujals (Joan)</i>	
La municipalisació de serveis.. . . .	1 y 59
<i>Viura (Xavier)</i>	
Nards.	203

COSES ASSENYALADES

LLIBRES

DIETARI DE CULTURA CATALANA

Coses assenyalades

TEATRE DE NOVETATS.—Cal consignar dues solemnitats teatrals: la representació del «Somni d'una nit d'estiu» de Shakespeare y la estrena de «La Dama enamorada» den Puig y Ferrer.

De la representació del «Somni», remembrem els versos magnífics den Carner traductor de l'obra, els quals, malgrat la rabio-la de qualque pingüí restaràn en la nostra literatura com a model d'alexandrins. En Carner pretén que al fer la traducció, *somnià el Somni*. Nosaltres creiem que dient això a més d'expressar-se bellissimament, acusa una certa paura literària. Perquè? Visquí tranquil el nostre eximi poeta; la seva traducció del «Somni» està molt per damunt de moltes coses originals que s'han bombejat a casa nostra. Veiem en ella més poesia y més fidelitat que en gairebé totes les traduccions de poetes estrangers qu'hem tingut el gust o el disgust d'assaborir en parla catalana.

En quan a la execució y presentació del «Somni» se procedí ab amor. Uns y altres hi esmerçaren tant com sabien y podien. Si algú quedà descontent del resultat, paciència; quan se fa lo que 's pot es senyal gairebé infalible de que un temps se farà lo que 's voldrà en sentit de perfecció y demés.

«La Dama enamorada» den Puig y Ferrer no es pas lo que 'n diriem un drama *tot d'una peça*. Se compona de diversos elements. No tots bons. Alguns maravellosos. Hi han temperaments dibuixats genialment. Altres un xich esborrats. Però ab tot «La Dama enamorada» es l'obra d'un gran talent de dramaturch y la filla d'un poeta de debó. Els actors ben ajustats.

Tant el «Somni» com «La Dama enamo-

rada» han durat dies en els cartells del Novetats. Prova de que 'l públich sab apreciar com se mereixen els esforços y els acerts de la Nova Empresa.

Un altre dia parlarem de les demés estrenes efectuades en dit teatre. Tantdebó poguem fer-ho ab la satisfacció y la joia ab que ho hem fet avui.

O.

Rapsodíes

Una estrofa portuguesa

Avui hem de fer una oració d'amistat al escriptor lusità Ramos Coelho, el qual, en el seu cant a l'Almeida Garrett ha escrit, ab unció:

*Em novo stylo, remoçada e forte,
A nossa fala donairoza attinge
A lonçania das da Europa cultas;
Brotá, cresce, infloreia se viçosa
E variegada, qual jardim de estio,
Onde a arte a ajudou a natureza:
Aqui risonha, ali compadecida;
Desalinhada ás vezes, ora meiga;
Ora arrojada em concizão neurra;
Mas sempre portugueza e bella sempre.*

Bon germà, qui estimes ta hermosa llengua hispànica y dius flors de lloança a ta hermosa llengua hispànica: un pròxim parent teu de llengua hispànica, estèn el braç envers teu, ab càlzer un xich amargant encar, més servidor d'un ví qui ungeix als aliats de demà. Oh germà, mon bon germà,

el lusità: estrenyem en forta abraçada al germà qui ens vulgui girar l'esquena... Mal concell del odi barrer y impotent! Cantem ja plegats per a que l'altre germà canti al imposant compàs de la Bona Voluntat nostra!—Glòria a Garret en el desterro!...

Estudis de Psicologia contemporànea

La Unció en els homes de Bona Voluntat

Tant com es aborrible la baixa vehemència sentimental per motius ordinaris, es admirable y bella condició dels enteniments més esquisits, pontífics dels pobles, el pensament escalfat y aureolat de la Unció. Quan obriu ¿què os diré? aquest mateix magistral estudi de Mr. Bugard: *R. W. Emerson. Sa vie et son œuvre*, al obrir ab voluptat magnífica el llibre, y esguardar el meditatiu retrat del philosoph nortamericà, ¿no us vé tot seguit a la pensa aquest mot tant extraordinari: UNCIÓ? Y si baixeu l'esguart, la simplicíssima rúbrica del poeta dels *Assaigs* ¿no us repeteix encara el mi-

raculós mot: UNCIÓ? Així un s'agenollaria devant de la grandesa que representa l'acte *del poble qu'estava modelant el Mestre*, aquell jorn, que de retorn d'Europa, l'acompanyaren en professó a la casa *llur* que reconstruïda per voluntat del poble, s'era incendiada. Res hi havia fòra de lloch, en ella. En aquell eterniment tant edificant del feliç Viatjer que retorna, la Unció dominava.

FRANC

A MICHS: El nostre estimat EMPORI sospèn temporalment la seva publicació.

Això no vol dir que EMPORI deixi de viure, ni que la seva suspensió tingui d'esser indefinida. Unicament canviarà per ara la *norma* de la seva irregularitat en l'aparició dels números, no subjectes, com fins aquí, a la ficsació d'una data escrita a la capsalera.

EMPORI passa, donchs, a un estat de vida anaeròbia, que 's palesarà quan y com se cregui convenient.

Bibliografia

NOVEMBRE

OBRES ORIGINALS

Aldavert (Pere). «A salt de mata».—Imprenta La Renaixensa.—3 ptes.

Carreras y Bulbena (Josep Rafael). «Estudis biogràfics y crítichs de catalans ilustres».—I. Domènech Tarradellas, compositor de la XIII centúria.

Flos y Calcat (Francisco). «Manuscrit català».—Ptes. 7'50.

Font y Sague, Pere., (Norbert). «Història de les Ciències Naturals a Catalunya del segle IX al segle XVIII».

Giol (Martí). «La Santa».—Comèdia en un acte.—1 p.

Maseras (Alfons). «Les passions en el Teatre».—Conferència popular.—Publicacions. «Teatralia».—Ptes. 0'25.

Mestres (Apeles). «La Perera».—Llegenda poemàtica.—2 ptes.

UAB

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

Miquel y Planas (R.) «Faules isòpiques de Aviano, Alfonso, Poggio y altres autors».—Històries d'altre temps.—1 pta.

Nadal (Lluis B.) «Llibre de la Núvia».—Gustau Gili, editor.—1 pta.

Peyri (Jaume). «De clio medica. (Reviures y à-trichs)».—Imprenta Badia.

Puig y Ferrater (Joan). «L'art dramàtica y la vida». — Conferència popular. — Publicacions «Teatralia».—Ptes. 0'25.

Rey En Jaume I d'Aragó. «Libre de Saviesa». — Primera edició feta estampar ab un Estudi preliminar per *En Gabriel Llabrés y Quintana*. — Biblioteca catalana.—Imp. «La Propaganda Católica» de Santander.—Llibreria Verdaguer.—2 ptes.

Ruiz (Diego). «Contes d'un filosof». — Biblioteca «Joventut». —2 ptes.

Vinyas (Ramón). «De la Tragedia». — Conferència popular. — Publicacions «Teatralia». — Ptes. 0'25.

TRADUCCIONS

Erkman-Chatrián. «Els Picarols». — Comèdia en tres actes. — Traducció per *Salvador Vilaregut*. — Biblioteca «De tots colors». —2 ptes.

Goldoni (Carles). «El vano». — Comèdia en tres actes. — Traducció per *Narcís Oller*. — Biblioteca popular de «L'Avenç», núm. 86. —0'50 ptes.

Lorde (André de) y Masson Forestier. «Barateria». — Drama en dos actes. — Traducció per *Salvador Vilaregut*. — Publicació de «La Escena Catalana».

Meyer Förster (Wilhelm). «Joventut de príncep». — (Alt Heidelberg). — Comèdia en 5 actes. — Traducció per *Carles Costa y Joseph Maria Fordà*. — Biblioteca «De tots colors». —2 ptes.

DESEMBRE

OBRES ORIGINALS

Bosch Humet (Eusebi). «Cançons populars catalanes», armonisades per cant y piano. — «L'Avenç».

Coca y Vallmajor (Eduart). «Gent d'ara». — Comèdia en dos actes. — Biblioteca «De tots colors».

Corominas (Pere). «La vida austera». —3 ptes.

Costa y Llobera (Miquel). «Visions de la Palestina». — Publicació de la «Il·lustració Catalana». —3 ptes.

Espona y de Nuix (Antoni de). «Poesies». — Biblioteca d'autors vigatans; n.º 6. —Gazeta Montanyesa.

Falp y Plana (Joseph). «Concepte modern del vegetarisme». — Discurs inaugural de la «Lliga vegetariana».

Liost (Guerau de). «La Montanya d'Amethystes». — Poesies. — Pròleg per *Eugeni d'Ors*. — Imprenta Viader, Sant Feliu de Guixols. — Ptes. 3. — Edició de 25 exemplars numerats y rubricats de paper de fil, a 10 ptes.

Maseras (Alfons). «Fets y paraules de Mestre Blai Martí». — Imprenta J. Horta. —2 ptes.

Miquel y Planas (R.) «Les rondalles catalanes ilustrades per En Joan Vila». — Estampa de Fidel Giró.

Monserdà de Macià (Dolors). «La fabricant». — Novela de costums barcelonines (1860-75), decorada per *Enric Monserdà*. — 2.ª edició. — Barcelona. — Llibreria de Francesch Puig.

Prat Gaballí (Pere). «La Llegenda en el Teatre». — Conferència popular. — Publicacions «Teatralia». — Ptes. 25.

Rubió y Lluch (A.) «Documents per l'història de la cultura mig-eval catalana». — Publicació del Institut d'Estudis Catalans. — Imprenta L'Avenç. —16 ptes.

TRADUCCIONS

Daudet (Alfons). «En Tartarin als Alps». — Traducció per *Santiago Russinyol*. —1. pta.

Morelly. «La basiliada». — Fragments traduïts al català.

Schumann (Robert). «Cançoners selectes». — Vol. III. 24 *lieder* traduïts y aplegats per *Joanquim Pena*. —6 ptes.

Shakespeare (W.) «Treball d'amor endebades». — Traducció per *Manuel Reventós*. — Biblioteca popular dels grans mestres. — Obres completes de Shakespeare. — Vol. IX. —1 pta.

Tapes pels volums I, II y III de EMPORI

Condicions y encàrrechs a l'Administració, imprenta Horta : Méndez Núñez, 3 y 5

EMPORI

REVISTA CATALANA MENSUAL

Monografies científiques. - Estudis crítics. - Noves y resums de la vida cultural catalana.

COMISSIÓ DIRECTIVA Y ADMINISTRATIVA

GERENT

D. Eduart Calvet, Diputat a Corts

DIRECTOR

D. Francesch de P. Maspons y Anglasesell

DIRECTOR ARTÍSTICH

D. Joan Llimona

REDACTOR EN CAP

D. Emili Vallès y Vidal

ADMINISTRADOR

D. Pere B. Tarragó

PRINCIPALS COL·LABORADORS

Alcover (Mossèn Antoni M.^a)
Alcover (Joan)
Alomar (Gabriel)
Alòs (Ramón de)
Bofarull (Mossèn Jaume)
Bofill y Matas (Jaume)
Cambó (Francesch)
Carner (Jaume)
Carner (Joseph)
Carreras y Artau (Tomàs)
Casanovas S. J. (Ignasi)
Casellas (Raimond)
Comas (Ramón N.)
Coroleu (Wifret)
Costa y Llobera (Mossèn Miquel)
Cunill (Bonaventura)
Domènech y Muntaner (Lluís)
Duràn y Ventosa (Lluís)
Falguera (Antoni de)
Ferrà (Miquel R.)
Gay de Montellà (Rafel)
Gibert (Vicens M.^a de)
Leonart (Joseph)
Llongueres (Joan)
López Picó (Joseph M.^a)
Maragall (Joan)
Marquina (Rafael)
Martí y Sábat (Josep)
Martorell (Geroni)

Maseras (Alfons)
Masó y Valentí (Rafel)
Moliné y Brasés (Ernest)
Montoliu (Manuel de)
Nicolau y d'Olwer (Lluís)
Obrador (Matéu)
Oliva (Victor)
Oliver (Miquel S.)
Ors (Eugeni de)
Pi Joan (Joseph)
Prat de la Riba (Enrich)
Prat Gaballí (Pere)
Pugès (Manuel)
Puig y Cadafalch (Joseph)
Ras (Aureli)
Reventós (Manuel)
Riber (Mossèn Llorens)
Rosselló (Joan)
Rubió y Bellver (Joan)
Rubió y Lluch (Antoni)
Salvà (Maria Antònia)
Serra y Pagès (Rossend)
Sitjà y Pineda (Francesch)
Sunyol (Ildefons)
Tallada (Joseph M.^a)
Taltabull (Cristòfol)
Vinyas (Ramón)
Viura (Xavier)
Zanné (Geroni)

La Revista surt el dia 15 de cada mes; consta com a mínim per cada número de 56 planes; conté il·lustracions en bells grabats, tirats en plects de paper especial. Publica traduccions d'obres literàries notables.

En preparació: traduccions d'obres de Rudyard Kipling, Villiers de l'Isle-Adam, Max Beerbohm, Barbey d'Aurevilly, Mark Twain, Oscar Wilde, etc.

De les obres de les quals s'envien dos exemplars se n'dona compte en el lloc corresponent de la Revista.

Preu de subscripció: Espanya, 20 ptes. l'any o 10 el semestre. Estranger, 20 francs l'any. Número solt, 2 ptes.

Administració: Méndez Núñez, 3 y 5, Barcelona

J. HORTA : IMPRESSOR

*Méndez Núñez 3 y 5
Telefon 2326*

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General